

Prof. dr hab. Jacek Wojnicki

Katedra Systemów Politycznych UW

Recenzja pracy doktorskiej mgr Magdaleny Katany Mendes pt. „Regionalizacja administracyjna kontynentalnej części Portugalii. Analiza dyskursu publicznego”, Opole 2024, ss. 386

1. Uwagi wstępne

Recenzowana praca pozostaje w głównym obszarze moich zainteresowań badawczych – problematyka systemów administracyjnych państw Europy i ich przeobrażenia (w tym szczególnie samorządów lokalnych i regionalnych). Mgr Magdalena Katana Mendes podejmuje kwestie funkcjonowania systemu administracyjnego w iberyjskim państwie i jego percepcji w oczach samorządowców, elity politycznej, medialnej i państwowej. Zagadnienie tak postawione (rozbudowane o wywiady eksperckie i szeroką kwerendę prasową) wydaje się szczególnie interesujące naukowo, a zarazem ambitne pod względem badawczym. Dodatkowo warto nadmienić sprofilowanie pracy doktorskiej na politologicznym paradygmacie analitycznym, czego dowodem jest wybór przywołanej dyscypliny naukowej. Należy odnotować, iż recenzowana praca jest w wielu wątkach dość nowatorska i wprowadza wiele nowych wątków do badań nad kształtowaniem się samorządów regionalnych i ich pozycji w państwach Europy, posiadających niedługie tradycje samorządowe; szczególnie w kontekście badań politologicznych. Język wywodów jest obiektywny, spełnia zatem kryteria przynależności do dyskursu naukowego.

2. Konstrukcja pracy

Praca jest dość zwarta, liczy wraz z bibliografią– ponad 380 stron. Już sam powyższy fakt wskazuje, iż Autorka zdołała „udźwignąć naukowo” – bardzo

rozbudowany trzeba nadmienić - temat badawczy. Konstrukcja pracy wydaje się być prawidłowa, z pewnym wyjątkiem, o którym pozwolę sobie nadmienić w dalszej części recenzji. Rozdziały merytoryczne zostały skonstruowane w sposób symetryczny oraz zrównoważony. Układ poszczególnych rozdziałów – co należy szczególnie podkreślić w tym miejscu – wynika z zasadnie przyjętych założeń chronologiczno-problemowych.

Autorka dokonała podziału monografii na pięć zasadniczych rozdziałów- dwa ze swojej istoty badawczej - teoretyczne, a następne trzy empiryczno/analityczne (analiza przeprowadzonych badań). W pierwszym omówione zostały kwestie węzłowych - zdaniem Doktorantki – zagadnień odnoszących się do kwestii dyskursu jako przedmiotu dyskusji naukowej takich jak: 1/zaprezentowanie zróżnicowanych stanowisk teoretycznych, 2/klasyfikowanie koncepcji dyskursu, 3/typologia dyskursu na tle literatury przedmiotu, 4/ujęcie definicyjne dyskursu publicznego. Struktura pojęciowa rodem z nauk politologicznych oraz nauk o mediach jest opanowana na dość wysokim poziomie, wartości definicyjne nie zdominowały pojawiających się wątków analitycznych. Rozdział liczy 44 strony. Przywołana literatura przedmiotu i dokumenty prawne są reprezentatywne dla poruszanej problematyki badawczej. Wyrazić należy równocześnie pochwałę Doktorantki, iż każdy z merytorycznych rozdziałów kończą stosowne myśli podsumowujące.

Drugi rozdział– zawierający 42 strony– został poświęcony kwestiom metodologicznym i teoretycznym regionalizacji. Poddano analizie kluczowe kwestie – interesująco zaprezentowane i zinterpretowane – co należy w tym miejscu podkreślić- jak ujęcie regionu administracyjnego na tle definicyjnym. Szczególna uwaga została poświęcona kwestiom typologii regionu z odwołaniem do reprezentatywnej literatury przedmiotu, co należy dostrzec z uznaniem dla wysiłku Doktorantki i jej sumiennej pracy analitycznej. Dokonano równocześnie szczegółowej charakterystyki regionalizacji jako przedmiotu analiz naukowych różnych dyscyplin akademickich. Jednocześnie należy wskazać na większe natężenie naukowej refleksji i analizy politologicznej w omawianym rozdziale. Tu należy się zatem szczególna pochwała, którą niniejszym pragnę wyrazić. Trzeci rozdział (liczący 58 stron) jest dedykowany kwestiom genezy i współczesnych uwarunkowań ustrojowo/politycznych problemu

reformy regionalizacyjnej we współczesnej Portugalii (po przełomowym 1974 roku) . Analiza politologiczna skupiona została wokół następujących zagadnień: 1/ ewolucji procesu regionalizacji administracyjnej w omawianym organizmie państwowym; 2/ewolucji założeń ustrojowo-prawnych regionalizacji; 3/uwarunkowaniom funkcjonowania Regionalnych Komitetów Koordynacji i Rozwoju jako namiastki rozwiązań regionalizacyjnych. Istotnym zagadnieniem jest również kwestia wykorzystania instytucji demokracji bezpośredniej w kontekście implementacji reformy regionalizacyjnej w Portugalii. Analizie zatem poddano ewolucję systemu politycznego i administracyjnego państwa iberyjskiego w ostatnich 50 latach (po 1974 roku), gdy zaczęto kształtować fundamenty współczesnej demokratycznej państwowości Portugalii.

Kolejne dwa rozdziały prezentują wyniki przeprowadzonych badań nad dyskursem administracyjnym. Czwarty rozdział jest dedykowany kwestii podmiotów dyskursu publicznego w kontekście procesu regionalizacji. Liczy on aż 143 strony. Zaprezentowano w nim szeroką gamę podmiotów analizowanych dyskusji – partii politycznych, prezydentów oraz gabinetów rządowych po 1976 roku, organów samorządów lokalnego, mediów jako platformy agregacji danych, przekazywania informacji i procesu kształtowania opinii publicznej oraz zaprezentowano najciekawsze opinie środowisk analityczno-eksperckich względem modernizacji systemu politycznego i administracyjnego państwa portugalskiego. Te zasadne pytania (nie tylko z punktu widzenia badawczego i empirycznego) pojawiają się również w przywołanych komentarzach do analizy badawczej. Stanowi to jeden z bardziej interesujących wątków zaprezentowanych badań. Moja najpoważniejsza uwaga odnosi się do pojemności omawianego rozdziału, który stanowi aż 37 % łącznej zawartości pracy. W obecnej postaci „cięży” nad pozostałymi fragmentami pracy. Bez problemu – a z korzyścią dla odbioru całej dysertacji - można dokonać jego podziału na dwa lub trzy odrębne jednostki (np. oddzielnie omówić kwestie dyskursu medialnego i eksperckiego). Pozostawiam tę kwestię do rozważenia przy ewentualnym dziele publikacji doktoratu, za czym się opowiadam zdecydowanie.

Identycznie wygląda struktura kolejnego rozdziału (piątego) dedykowanego kwestiom instytucjonalnych prób implementacji rezultatów dyskursu. Liczy on 44 strony. Analizuje on przekształcenia prawne w zakresie regionalizacji po 1976 roku, ewolucję rozwiązań administracyjnych na szczeblu regionalnym oraz funkcjonowanie Niezależnej Komisji ds. Decentralizacji.

Praca poprzedzona jest wstępem rozciągającym się na 9 stronach. We wstępie znajdujemy wymagane elementy tej części pracy – mamy szczegółowo zarysowane wprowadzenie do obszaru problemowego jednocześnie z dość wnikliwym odwołaniem do dotychczasowej literatury przedmiotu (odnoszącej się do kwestii problematyki dyskursu publicznego, regionalizacji oraz decentralizacji współczesnego państwa). Dodatkowo wskazano w sposób wyraźny motywy podjęcia tematu badawczego oraz problem badawczy i szczegółowy cel rozprawy. Za główną tezę (de facto hipotezę) rozprawy uznano, że *w kwestii regionalizacji administracyjnej w Portugalii dyskurs nie doprowadził do konsensusu i nie przyniósł oczekiwanych rezultatów w postaci porozumienia prowadzącego do implementacji regionów administracyjnych, ale nie oznacza to, że był niekonstytutywny* (s. 12). (Hipo)teza powyższa, poszerzona o aspekty szczegółowe; została pozytywnie zweryfikowana, zatem cel badawczy udało się z powodzeniem zrealizować. Uzupełnieniem powyższej tezy winny być wskazania licznych pytań badawczych, co przysłużyłoby się korzystnie dla dokonywanych analiz (s. 12). Tego niestety we wstępie zabrakło, ze stratą dla przeprowadzonego procesu analitycznego. Odpowiedzi na pytania stanowią bowiem istotny element procesu analitycznego i wyciągania ostatecznych wniosków, na co miejsce jest zazwyczaj w podsumowaniu rozprawy. Jednocześnie nie dość szczegółowo jednocześnie zostały określone ramy czasowe pracy – z jednej strony (domniemany) rok demokratycznego przełomu współczesnego państwa portugalskiego, a z drugiej rok końcowy zaprezentowanych analiz. Cezury czasowe nie zostały uzasadnione dość rzetelnie i poprawnie – szczególnie wstępna. We wstępie nie dość szczegółową uwagę zwrócono również na kwestie orientacji badawczej i zastosowanej metodologii. Doktorantka uznała za stosowne sięgnięcie do metody analizy dyskursu, która uznaje za metodę badań jakościowych. Korzysta jednocześnie z innych metod – choć ich wprost nie wymienia – np. z analizy instytucjonalno-prawnej, metody analizy i syntezy, analizy

porównawczej oraz metody systemowej i analizy historyczno-opisowej. Wybór omawianych metod nie został dość dokładnie uzasadniony i umiejscowiony w konkretnych rozdziałach pracy doktorskiej.

Należy zwrócić uwagę, iż praca posiada klasyczne zakończenia rozprawy, rozmieszczone na 7 stronach znormalizowanego arkusza, które w sposób nie dość konkretny odnosi się do procesu badawczego, po części ze wskazanego braku stawianych pytań badawczych, nie pozwala zatem Doktorantce na przedstawienie – w sposób szerszy - własnych sądów wywodząc je z prezentowanych uprzednio analiz i sądów. Zaprezentowano jedynie dość pobieżne weryfikacje hipotezy badawczej ze wstępu. Taka konstrukcja zakończenia pozostawia uczucia „pewnego niedosytu” u Czytelnika i Recenzenta zarazem, co należy z kronikarskiego obowiązku odnotować w tym miejscu.

3. Uwagi metodologiczne

W pracy nie brakuje definicji kluczowych pojęć i kategorii politologicznych, wymienianych przez Doktorantkę np. w tytule rozprawy czy celu badawczym (zarówno we wprowadzeniu do przedmiotu badań, ukazaniu celu analiz oraz skonstruowanej hipotezie). Należy wskazać również na szczegółowe i dość liczne odwołania do klasycznych opracowań dedykowanych przywołanej problematyce (rodem nie tylko z polskiej nauki politologicznej, ale przede wszystkim portugalskiej i anglosaskiej). Zwracam uwagę jednakże na pominięcia niektórych klasycznych i „założycielskich” dla naszej dyscypliny badaczy kwestii systemów administracyjnych oraz procesów demokratyzacyjnych i decentralizacyjnych po 1974 roku.

Doktorantka na etapie awansu naukowego winna wykazać się odczytaniem i wiedzą o problematyce politologicznej, której poświęca swoją dysertację. W przywołanym przypadku mgr Magdalena Katana Mendes spełnia (z reguły) powyższe wymagania metodologiczne, z pewnymi drobnymi potknięciami. Często sięga do klasycznych opracowań z nauki o polityce, ponieważ zadaniem Doktorantki jest wykazanie się dogłębną znajomością analizowanego i zgłębianego tematu.

4. Zakwalifikowanie pracy do dyscypliny

Recenzowana praca może być umieszczona w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Należy podkreślić, iż omawiany doktorat nie jest tylko utworem czysto deskryptywnym (co najczęściej się zdarza w naukach społecznych oraz humanistycznych), a do mocniejszych i dość rozwiniętych jego stron należą elementy analityczne i syntetyczne. Szczególnie są one zauważalne w rozdziale czwartym, piątym oraz trzecim (jak rozumiem pełniącym rolę wprowadzenia do prowadzonych analiz). Powyższy fragment dysertacji doktorskiej oceniam najwyżej. Świadczy on bowiem o sporych pokładach erudycyjnych Doktorantki, wystawiając jej w przedmiotowym zakresie bardzo pozytywne świadectwo. Warto odnotować interesujące rezultaty kwerendy medialnej i dokumentów urzędowych rangi rządowej i eksperckiej. Istotnym elementem są również liczne wywiady eksperckie przywoływane na stronicach rozprawy. Wnoszą one znaczną „wartość dodaną” do prezentowanych analiz.

5. Uwagi szczegółowe

Mam jednakże kilka uwag formalnych odnoszących się do prezentowanych wywodów. Po pierwsze: Doktorantka zamiennie stosuje dwa terminy „kraj” i „państwo”, tymczasem nie są to kategorie tożsame. W nauce o polityce zasadnym terminem jest kategoria „państwa” z dwóch ważnych przesłanek – jako organizacja polityczna społeczeństwa oraz podmiot prawa międzynarodowego. W tym przypadku mamy do czynienia z powyższymi przesłankami analitycznymi. Jest to najpopularniejszy błąd, wynikający z pewnego uproszczenia języka i terminów. Po drugie: struktura pojęciowa z zakresu nauk politycznych nie do końca jest należycie dopracowana – należy uwzględnić problemy z terminem „alternacja władzy”, „Pluralizm społeczno-polityczny” oraz nazwach urzędów i organów samorządowych. Raz jest bowiem mowa o burmistrzu Porto, a innym razem o prezydencie Porto.

Po trzecie: Autorka nieprecyzyjnie podaje imiona i nazwiska, raz stosując inicjały, a innym razem same nazwiska. Klasyczne zasady odnoszące się do powyższej materii zalecają podawanie pełnego imienia za pierwszym razem, a potem poprzestanie

na inicjale imienia (aby nie sprawiać wrażenia zbytnej poufałości). Po czwarte: w analizie dyskursu medialnego przeważa analiza wypowiedzi polityków i samorządowców, zamiast analizy istotnych tekstów publicystycznych w prasie portugalskiej (na co wskazywała by nazwa podrozdziału). Po piąte: brakuje odwołania do polskich publikacji konstytucyjnych odnoszących się do Republiki Portugalii, opublikowanych przede wszystkim w renomowanym Wydawnictwie Sejmowym, co czasami sprawia wrażenie „wyłamywania otwartych drzwi”, a więc pominięcia dorobku rodzimej nauki politologicznej i prawnokonstytucyjnej w przedmiotowej kwestii.

6. Strona formalna

Jednocześnie należy zaakcentować, iż Autorka dość zgrabnie i wiarygodnie wskazała na wątek kluczowy i poboczne rozważań. Szczególnie jest to widoczne w kolejnych rozdziałach dysertacji. Język wywodów jest dość przejrzysty, a zarazem dynamiczny. Na podkreślenie zasługuje jednakże fakt, iż Doktorantce udało się uniknąć żargonu publicystycznego, co stanowi istotną „wartość ujemną” w pracy naukowej, a szczególnie - awansowej. Przywoływane cele badawcze na ogół znajdują potwierdzenie w podnoszonych argumentach.

Strona formalna pracy nie budzi zastrzeżeń, Doktorantka często stosuje przypisy takie, w których odwołuje się do przywoływanej literatury przedmiotu, jednocześnie nie brakuje natomiast takiego typu odsyłaczy, w których zamieszcza dodatkowe informacje, niepasujące do głównego wątku prezentowanej analizy – wątków polemicznych, wyjaśniania użytych terminów. Świadczą one o gruntownej wiedzy politologicznej mgr Magdalena Katana Mendes, wystawiając jej w tym zakresie bardziej pozytywne świadectwo badacza, a nie tylko analityka. Przypisów takich jest aż 1460. Należy również wskazać na ujednolicenie odsyłaczy dedykowanych periodykom i czasopismom. Praca jest zakończona szczegółową bibliografią, rozmieszczoną na ponad 30 stronach. Doktorantka – co należy w tym miejscu szczególnie nadmienić - stosuje również liczne tabele (28), grafiki (6) co wpływa korzystnie na odbiór prezentowanych analiz i wątków.

7. Bibliografia

Bibliografia zgromadzona i wykorzystana w rozprawie jest dość bogata, a także reprezentatywna dla analizowanego zagadnienia. Doktorantka zgromadziła akty prawne, dokumenty proveniencji rządowej i parlamentarnej, materiały o charakterze źródłowym, monografie i opracowania naukowe, głównie portugalskie, anglosaskie oraz rodzime z polskiej politologii lub nauk o mediach. Obejmują one ponad 30 stron znormalizowanego druku. O staranności Doktorantki świadczy również pogrupowanie bibliografii na kilka części merytorycznych –wedle wskazanego powyżej klucza problemowego. Wskazać należy jednakże na pewną niekonsekwencję Autorki –Pojawia się bowiem pytanie –dlaczego nie zapisano w sposób konsekwentny wszystkich aktów konstytucyjnych, do których Doktorantka uznała (i słusznie) za zasadne sięgnąć (kazus konstytucji portugalskiej w prestiżowej serii Wydawnictwa Sejmowego), poprzestając na wersji internetowej. Poza tym brakuje klasycznych opracowań odnoszących się do systemu ustrojowego państwa portugalskiego –A. Łabno, *Parlament Portugalii*, Wydawnictwo Sejmowe; idem, *System konstytucyjny Portugalii*, Wydawnictwo Sejmowe; E. Zieliński, *Rządy w państwach Europy czy Prezydent w państwach współczesnych: modernizacja instytucji*, (red. naukowa) J. Osiński. W obu tych publikacjach znajdują się interesujące analizy odnoszące się do funkcjonowania systemu polityczno-ustrojowego Republiki Portugalii, wraz z odniesieniami do lokalnych władz samorządowych. Brakuje również odwołania do klasycznych opracowań historycznych tego iberyjskiego państwa– Antonio Marques, *Historia Portugalii*; José Saraiva, *Krótką historia Portugalii* czy Tadeusz Wituch, *Historia Portugalii w XX wieku*.

8. Konkluzja

Powyższe uwagi krytyczne nie umniejszają jednakże wagi prezentowanej monografii naukowej. Jej Autorka – w zdecydowanej większości –sprostała podjętemu przedsięwzięciu, zaprezentowana analiza jest w pełni dojrzała i kompleksowa,

rozwiązuje (w zaprezentowanej postaci) oryginalny problem badawczy. Elementy analizy i syntezy przeważają nad zwykłym opisem, co jest wymogiem stawianym przed pracami awansowymi. Mocną stroną rozprawy są jej elementy empiryczne, znacznie rozbudowane w sposób poprawny. Zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku– Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1668) zdecydowanie opowiadam się zatem za dopuszczeniem mgr Magdaleny Katany Mendes do dalszego etapu „procedury doktorskiej” i wystąpieniem do Rady Naukowej Dyscypliny o nadanie stopnia doktora nauk społecznych w zakresie nauki o polityce i administracji, na podstawie przygotowanej rozprawy, w przypadku pozytywnie przeprowadzonej obrony.

Warszawa, dn. 12 maja 2025 roku

